

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N^o. 124.)

Zondag 28 October 1900. N^o. 1191.

Dit blad wordt geregeld de *Vrijdag* aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de **REDACTIE**. Abonnementen en Advertenties aan de **ADMINISTRATIE**. Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan *Dinsdag* 's middags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandlaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels / 1.30, voor elke regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

LAATSTE REEKS.
XXXVIII.

KERK EN STAAT.
XXVI.

En ik hoorde als een stemme eenen groote schare, en als een stemme veler wateren, en als een stemme van sterke donderslagen, zeggende: Halleluja, want de Heere, de almachtige God, heeft als Koning geheerscht. Openb. 19: 6.

Tegen het door ons verdedigde standpunt is herhaaldelijk beroep gedaan op de koninklijke heerschappij van den Christus, die als zoodanig zich niet tot de kerk beperkt, maar ook over veel wat buiten de kerk ligt, uitstrekt. Deze tegenwerping ligt dan ook te zeer voor de hand om haar onbesproken te laten. Zij het daartoe eerst duidelijk gemaakt, wat deze tegenwerping bedoelt. Herhaaldelijk heeft Jezus zelf uitgesproken, dat hem van den Vader alle macht gegeven was, in hemel en op aarde. In dien letterlijken vorm verklaarde Jezus zulks, blijkens Matth. 28: 18, eerst vlak voor zijn hemelvaart; maar zij het ook in eenigszins andere woorden, Jezus had gelijke verklaring reeds vroeger afgelegd na zijn *exult* over Chorasin, Bethsaida en Kapernaum; (Matth. 11: 27) en ze herhaald als betuiging in het dusgenaamd hoogepriesterlijk gebed, toen hij zeide: „Vader, verheerlijk uw Zoon, gelijk wij gij hem macht gegeven hebt over alle vleesch” (Joh. 17: 2). Eveneens had, volgens Joh. 3: 35, Johannes de Dooper reeds voor zijn gevangenneming betuigd: „de Vader heeft den Zoon lief en heeft alle dingen in zijn hand gegeven.” En als straks de apostelen de wereld ingaan, om het koninkrijk der hemelen onder alle volkeren uit te roepen, vormt die Heerschappij van hun Heiland en Zender hun vaste onderstelling bij elke prediking. „Heere” is de titel der eere, die hem steeds gegeven wordt. Zijn naam gaat boven allen naam, opdat alle knie zich voor hem buig. Hij zal als Rechter zitten om de levenden en de dooden te oordeelen. Hij is de Koning der koningen. Hij is als het Hoofd der gemeente bekleed met macht „over alle naam die genoemd wordt, niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomst.” (Efeze 1: 21). Dit is zijn zittende heerschappij over alle dingen, en in dien zittende bezit hij een koninklijke heerschappij, waarvan het reeds in Psalm 2 tot de Vorsten heette: „Gij koningen handelt verstandiglijk en kust den Zoon opdat hij niet toorne,” en die volgens de stellige apostolische verklaring van 1 Cor. 15: 27 eerst in de volgendende der eeuwen aan den Vader zal worden teruggegeven, opdat alsdan de Vader zij alles en in allen.

Hieruit nu is een voorstelling afgeleid, die er, het zij met eerbied gezegd, op neer komt, alsof na Jezus' hemelvaart de Vader zelf op zee hebben gehouden zijn Goddelijke heerschappij uit te oefenen, — een non-activiteit van de Majesteit Gods, als we ons zoo uitdrukken mogen — zoodat dan de creatuur in hemel en op aarde, en dus ook de Overheid op deze wereld, tot op den oordeelsdag niet meer met het Eeuwige Wezen, niet meer met den Drieëenigen God te rekenen had, maar uitsluitend met den Christus. Van het bestel en bestuur niet alleen over de Kerk, maar evenzoo over de wereld, wordt dan de Vader geacht, van de hemelvaart tot den oordeelsdag, afstand te hebben gedaan ten behoeve van den Zoon des Menschen. De volledige soevereiniteit over alle creatuur, zoo stelt men het zich dan voor, is door God Drieëenig op den Christus gelegd. Er kan alzoo op aarde ook door menschen geen andere afgeleide soevereiniteit worden uitgeoefend, dan die zij van Christus ontvangen. Zoo is ook de Overheid „Dienaresse van Christus” geworden. Christus is niet alleen het Hoofd der Gemeente, en als zoodanig de Koning der Kerk, maar tegelijk ook de Koning over het land, aan wien de aardsche koning rechtstreeks zijn gezag ontleent. En is dit zoo, hoe zou dan de aardsche Overheid als Dienaresse van Christus zich van dienstvervulling ook op het terrein van het geestelijk leven en van de Kerk kunnen onthouden? Is in Christus de kerkelijke en de Overheidsmacht één, hoe zoude ge dan op aarde de Overheid ontslaan kunnen van de taak om voor de zuiverheid, voor het welzijn, en, waar het noodig is, voor de reformatie der Kerk op te komen? Elke valsche heerschappij die zich in de kerk opwerpt, randt de Koninklijke eere van den Christus aan; en hoe zou dan de Overheid, als met macht bekleede Dienaresse van dien Christus, zich kunnen ontslaan achten

van de taak om die valsche heerschappij te keer te gaan en te vernietigen, en de eere van den Christus ook in zijn Kerk hoog te houden en in volen omvang te herstellen?

Zoo nu de zaak voorgesteld, is het gewicht van deze tegenwerping allermint te ontkennen. Er ligt dan metterdaad in de Koninklijke heerschappij van den Christus een vermenging van geestelijke en wereldsche, van onzichtbare en zichtbare, van inwendige en uitwendige heerschappij, die het u onmogelijk maakt, om het leven van Kerk en Staat door het trekken van een vaste grenslijn te onderscheiden. Het onderscheid tusschen de Gemeene Gratie en de Particuliere Genade heeft dan wel bestaan tot aan Jezus' hemelvaart, maar is dan nu door zijn zittende rechterhand Gods opgeheven. Het aardsch en het hemelsch koninkrijk is dan sinds de hemelvaart ineengevloeid. Het Hoofd der gemeente is dan tevens de Souverein in het staatkundig leven. De burgerlijke en de kerkelijke sfeer zijn dan één geworden. Alle Overheid kan dan niet anders dan Christelijke Overheid zijn, en dan natuurlijk zuiver-Christelijke Overheid, d. i. Christelijk in Gereformeerden zin. En eindelijk, een Overheid van gereformeerde Christelijke belijdenis, hoe zou die afstaken kunnen van haar roeping, om de ware kerk, waarvan haar soeverein het Hoofd is, met alle macht die haar ten dienste staat, te handhaven, en aan elke schijnkerk of valsche kerk, die zich als pretendeert tegen den Christus opwierp, het bestaansrecht te betwisten?

Toch zij al aanstands opgemerkt, dat zij, die bij hun pleidooi voor Art. 36 zich hierop beroepen, niet uit het oog mogen verliezen, wat geheel andere conclusies uit deze zelfde voorstelling zijn afgeleid. Men denke slechts aan de kerkrechtelijke stelsels der Arminianen, der Caesarpapisten en der Hierarchen. Is, zoo leerden de Arminianen, de Overheid door het Hoofd der Gemeente aangesteld, dan is het ook de Overheid, die in die Gemeente de uitwendige orde te regelen heeft. Het recht tot leerbepaling moge men aan de kerkelijke ambtsdragers toekennen, maar alles wat betrekking heeft op het in de kerken geldend recht en op de verhouding van de kerk tot het burgerlijk leven, moet dan door de Christelijke Overheid worden geregeld en in goede orde worden gehandhaafd. Iets wat ze niet alleen in algemeene termen beweerden, maar in een stelsel hebben uitgewerkt, en in een kerkorde, onzaliger gedachtenis, hebben belichaamd. Het was voor dit stelsel, dat Oldenbarneveldt en Hugo de Groot den strijd aanbonden; en toen in 1816 koning Willem I de Gereformeerde kerken in het synodaal genootschap omzette, heeft hij, als soeverein van deze landen, uit datzelfde Arminiaansche beginsel gehandeld. Wel waant het volk, dat de strijd in de 16de en 17de eeuw alleen over de leer van den vrijen wil liep, maar de kenner weet beter. De strijd liep toen minstens evenzeer over de macht die de Overheid in kerkelijke zaken zou hebben uit te oefenen; en het is niet het minst op dat stuk, dat onze vaders de dusgenaamde Erastianen hebben weersstaan.

Weer op andere wijze trokken de Caesarpapisten in Engeland en Duitschland hun conclusien. Met de dorre uitwendigheid der Arminianen namen ze geen vrede. Het geestelijk leven der kerk was niet op die manier van haar kerkelijk leven te scheiden. Neen, moest de Overheid, moest de magistraat, als dienaar van Christus, ook in de kerk het gezag van Christus handhaven, dan moest hij ook in de kerk zelf als geestelijke macht kunnen optreden. De magistraat moest dan tevens met priesterlijk gezag bekleed zijn. De koning van het land moest dan tevens opperste bisschop in de kerk zijn, en, dank zij die geestelijke qualiteit, zijn koninklijke heerschappij ook in de nationale kerk, de kerk van het land, kunnen uitoefenen. Meer dan één kerk was in eenzelfde land deswege ontdekt. De kerk van den vorst was tegelijk de kerk van het volk. *Christus regit eius religio*, d. w. z., hij die zijn vorst van het land heerscht, heerscht ook als opperste bisschop in de kerk van Christus.

En weer een heel ander stelsel heeft de Hierarchie uit deze zelfde voorstelling afgeleid. Is Christus tegelijk het Hoofd der gemeente en de met soevereine macht bekleede drager van de majesteit Gods, dan is ook zijn Stedehouder op aarde bekleed met een macht, die over kerken en volken gaat. Dan neemt de Stedehouder van Christus een plaats der eere in, niet alleen in de kerk, maar ook in het leven der volkeren en over alle aardsche Overheden. Aan die Overheid moge dan in eigen sfeer zekere autonomie worden toegekend, maar de pauselijke soevereiniteit gaat toch

ook over alle keizers en koningen. In alle vraagstukken van beginsel hebben zij *zijn* aanwijzing te volgen, en de kerk waarvan de Bisschop van Rome het zichtbare hoofd is, moet met alle aan de Overheid ten dienste staande middelen tegenover alle pretendente secten of valsche kerken gemaintineerd worden.

Zoo ziet men dus, hoe deze voorstelling van de Christus-regering, wel verre van noodzakelijk tot den regel, dien men met Art. 36 bedoelt, te leiden, zich veel eer leent, om er de meest strijdige stelsels uit af te leiden. En dit spreekt van zelf. Verwart en vermengt men toch in Christus' koninklijke heerschappij het zichtbare en onzichtbare, het uitwendige en inwendige, het burgerlijke en het kerkelijke leven, de Gemeene Gratie en de Particuliere Genade, dan kan drieërlei hieruit volgen: of dat de kerkelijke macht de Overheid aan zich onderwerpt, of dat de Overheid ook in de Kerk de macht aan zich trekt, of eindelijk dat men in de Kerk het geestelijke van het kerkrechtelijke afscheidt, en de regering der kerken aan de Overheid trekt, om aan de Opzieners alleen de geestelijke macht van leerbepaling te laten. Het eerste koos de Hierarchie, het tweede diende de Caesarpapisten, op deeling wierpen het de Arminianen.

Doch hiermede is de zaak niet afgedaan. Er moet onderzocht of de grondvoorstelling van de Christusregering, die bij dit alles het uitgangspunt vormt, de juiste is. En dan zij al aanstands opgemerkt, dat onze Formulieren van Eenigheid haar allermint begunstigen. Als in onze Belijdenis en in onze Catechismus gehandeld wordt van het Voorzienig bestel en bestuur aller dingen, spreekt noch de Belijdenis in Art. 13, noch de Catechismus in vraag 27 ook maar één woord van de Christusregering, doch uitsluitend van het doen Gods. In het schoone antwoord op vraag 27 wordt ons de Voorzienigheid gepredikt als „de almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods, door welke Hij hemel en aarde nog onderhoudt en regeert.” Zelfs is de inderdaad in den Catechismus een zoodanige, dat eerst in de 11e Zondagsafdeeling van *God den Zoon* wordt gehandeld, nadat de leer der Voorzienigheid vooraf geheel is afgedaan. In de Belijdenis is het niet anders. En komen we nu toe aan de *Ambten* van den Middelaar, dan legt ook de Catechismus zeer zeker nadruk op zijn Koninklijk ambt, maar zegt er alleen dit van, dat de Middelaar gezalfd is tot onze eenigen Koning, die ons met zijn *Woord en Geest* regeert en bij de verworven verlossing beschut en behoedt. En dit regeren wordt in antwoord 32 nader zoo toegelicht, „dat ook wij hiernaans met Jezus over alle schepselen regeeren zullen.” Ook in Art. 26 van onze Belijdenis wordt van „de macht en het aanzien” van Jezus alleen gesproken als middel om ons te beschutten tegen onze vijanden, en wordt de hoofdgrond van onze troost daarin gezocht, dat hij den Vader *voor ons bidt*, en dat zijn bede altoos verhoord wordt. In Art. 36, waarin gehandeld wordt over de sfeer van het burgerlijk leven, wordt de naam van Christus eerst in verband met de Kerk genoemd, en de macht der Overheid rechtstreeks van *God* afgeleid. En wel wordt in de 19e Zondagsafdeeling van den Catechismus gezegd, dat het Christus is „door wien de Vader alle dingen regeert”, maar dit wordt in het antwoord op vraag 51 toch weer teruggebracht tot het doel, om de verlossing „met zijn macht tegen vijanden te beschutten en te bewaren.”

Men kan dus niet zeggen, dat de voorstelling, alsof na Jezus' hemelvaart het Voorzienig bestel van God Drieëenig tijdelijk geschorst en op den Middelaar overgedragen ware. In onze Formulieren van Eenigheid ook maar eenigen steun vindt. Eer het tegendeel. Waarspreek is met macht over alle dingen, en de Vader alle dingen door Hem regeert, wordt dat altoos in verband gebracht met de beschutting en bescherming der verlossing. Overdracht van majesteit zou elk gebed van Jezus tot den Vader uitsluiten. Wie het zelf doet, bidt niet tot Hem die het ophield

te doen. En toch wordt die voorbede van Jezus steeds als het groote instrument van onze behoudens op den voorgroond gesteld.

Het loont de moeite, dit in bijzonderheden aldus uit onze Formulieren van Eenigheid te toonen, omdat er over een artikel (36) uit die Formulieren gehandeld wordt, en het niet aangaat art. 36 op een wijze te verklaren, die in botsing zou komen met de voorgaande voorstelling van de macht van den Middelaar, die ons in de Formulieren gegeven wordt. Toch klemt het nog sterker, dat de Schrift zelf evenmin van zulk een tijdelijke non-activiteit van den Vader, als we nogmaals met eerbied zoo spreken mogen, ook maar iets weet. Jezus heeft niet eerst bij zijn hemelvaart gezegd: Nu zal mij alle macht in hemel en op aarde gegeven worden, maar reeds lang vóór zijn sterven, toen hij Chorasin, Bethsaida en Kapernaum hun vreeslijk lot profeteerde, sprak hij het stellig uit, niet dat hij alle macht straks ontvangen zou, maar hij zei toen reeds: „Alle dingen *zijn* mij overgegeven van mijn Vader.” En niettegenstaande Jezus derhalve toen reeds uit die machtsvolkomenheid sprak, wijst hij toch bij alle vraagstukken van de Voorzienigheid steeds op den Vader en nooit op zichzelf. „Weest niet bezorgd, want uw Vader weet dat gij alle deze dingen behoeft.” „Geen haar kan van uw hoofd vallen zonder den wil mijns Vaders.” Pilatus heeft wel macht, maar geen andere macht dan die aan hem van *God* gegeven is; want er staat *van boven*, en Jezus zelf was toen nog op aarde. En als we de geschriften der apostelen open slaan, vinden we daar evenzoo, in Rom. 13, dat er geen macht is dan van *God*, en dat daarom alle macht die er is, moet gehoorzaamd worden. Die God, die alleen onsterfelijkheid heeft en een ontoegankelijk licht bewoont, wordt genoemd de Koning der Koningen en de Heere der heeren. We hebben ook nu nog Gode in alles te danken. Het is de God en Vader van onzen Heere Jezus Christus die *zelf* ons heiligt. Uit God, door God en tot God zijn en blijven ook nu nog alle dingen. En het is Gode, aan Wien deswege moet worden toegebracht de lof, de eere en de aanbidding. En wel wordt in 1 Cor. 15: 27 gesproken van een Koninkrijk, dat Christus weer aan God en den Vader zal overgeven, maar dit sluit zoo weinig in den daaraan voorafgaanden tijd de regering van God zelf uit, dat er veel eer bijstaat, hoe het de Vader is die zelf „alle vijanden aan zijn voeten onderwerpt.” Iets waarbij tevens zij opgemerkt, dat de Middelaar in heel de apostolische Schrift, ook terwijl Hij aan Gods rechterhand zit, onze *Voorspraak* blijft, die „leest om voor ons te bidden”, en door wiens gebed ons alle zegen toekomt. Ook hierf dus de uitwerking van hetgeen Christus, ons ten goede, doet, altoos afhankelijk gesteld van de almachtigheid Gods.

Met deze verwijzing naar onze Formulieren, en haar gegrondheid in de Heilige Schrift, konden we volstaan, om elke gevolgtrekking, die men uit een hiermede strijdige voorstelling van de Christusregering tegen ons wil maken, af te weren. Toch verheven we ons niet, dat hiermede het klare inzicht in de hier geldende verhoudingen nog niet verkregen is. Het koningschap van den Verlosser behoort tot die ingewikkelde leerstukken, die nog nimmer scherp genoeg ontleed zijn; en het is opmerkelijk, hoe onze Geloofsbelijdenis wel breed het priesterlijk ambt van den Middelaar uiteenzet, maar over zijn koninklijk ambt nagenoeg zwijgt. Men kan alzoo niet zeggen, dat onze kerken reeds tot genoegzaam helder bewustzijn zijn gekomen omtrent de beteekenis der woorden, dat alle macht in hemel en op aarde aan Jezus is gegeven, omtrent zijn zittende rechterhand Gods, en omtrent het overgeven van het koninkrijk aan God en den Vader in de volgendende der eeuwen. Bij het indenken van hetgeen ons hieromtrent geopenbaard is, loopen we telkens gevaar, om in den Middelaar den tweeden Persoon der heilige Drieëenheid uit het oog te verliezen, en tusschen God en zijn Christus een scheiding te maken die niet mag. En toch, juist uit het maken van die ongeoorloofde scheiding kwam zoodoel de voorstelling op, dat het regiment Gods thans rustte, en we dus alleen met het regiment van den Christus zouden te doen hebben, als de even verkeerde denkwijze, die de macht van den Middelaar beperkt tot geestelijke invloeden op de harten der geloovigen. Toelichting zal daarom elke poging verdienen, die er naar streeft om dit ingewikkelde leerstuk door nauwkeurig Schriftonderzoek en dogmatische synthese tot meerder helderheid te brengen. Aan zulk onderzoek bestaat behoefte, al zou het misplaatst zijn, zoo wij hier zoodanig breed onderzoek wilden

inlussen. Voor het hier beoogde doel was het voldoende, de voorstelling van een Christusregering die de Godsregering tijdelijk stil liet staan, als in strijd met de Schrift, en op grond hiervan ook met onze Formulieren van Eenigheid, buiten het gedrag te plaatsen.

Voor de zaak zelve bepalen we ons daarom tot het trekken van enkele groote lijnen. De Schrift leert ons de ontwikkeling van al wat bestaat in zijn historisch verloop opvatten, als beheerscht door de organische betrekking waarin het tot ons menschelek geslacht staat. Ze stelt ons de ontwikkeling van dat menschelek geslacht voor, als beheerscht door de herboren menschelek. En ze leert ons steeds, dat die herboren menschelekheid op haar beurt beheerscht wordt door den Christus. Zoo culmineert het alles in den persoon des Verlossers, en tegelijk in dien Verlosser als het Woord dat bij God en God was, den Middelaar van het Scheppingswerk. Nu staat de voortgang van deze uitwendige volinding in nauw verband met den loop der historie in het gemeene leven. Dit geldt zoodoel van elk geloovige, als van een Kerk, en van de Kerk in het gemeen. Gelijk er samenhang is tusschen ziel en lichaam, zoo ook is er samenhang tusschen uw uitwendig en uw geestelijk leven, en zoo ook tusschen de ontwikkeling van het Koninkrijk der hemelen en den voortgang van de historie in de burgerlijke sfeer. Zal nu de geestelijke ontwikkeling, gelijk ze in Christus als het Hoofd der Gemeente gewaarborgd is, ongestoord doorgaan, dan moet ook het gemeene leven der wereld zich daarmede in zulk een harmonie ontwikkelen, dat het alles aan den voortgang van het Koninkrijk der hemelen dienstbaar wordt. Niets in het providentieel bestel kan dan aan het genadewerk van den Heiligen Geest in den weg staan. En het providentieel bestel, en het geestelijk regiment moeten dan uit één gedachte vloeien, moeten één lijn volgen, moeten steeds hand in hand gaan. Die eenheid moet in Christus gegeven zijn, en, daar hij zelf God is, ook in zijn God-menschelek energie tot uiting komen. En dat nu is het, wat in het zittende van den Christus aan de Rechterhand Gods beleiden wordt. Niets, niets wat voor de volinding van het Koninkrijk der hemelen onmisbaar is, den Middelaar onthouden. Hem is dit alles gegeven, in hemel en op aarde, geheel onverschillig of die enkele personen dan wel geheele volken, natuurkrachten of engelen betreft; maar zulks altoos in dien zin, dat dit alles instrumenteel dienst doet, om het Koninkrijk der hemelen te doen komen; en wel zoo, dat de Zoon des menschen de uitwerking altoos *afbidt* van die Almachtigheid Gods, waarin Hij zelf als de *Zone Gods* deelt.

„Zie, ik kom.”

En zie, ik kom haastelijk; en mijn loon is met mij, om een iegelijk te vergelden, gelijk zijn werk zal zijn. Openb. 22: 12.

Zij, die in Jezus ontslagen zijn, kennen tot op Jezus wederkomst ten gerichte enkel een *zittend* bestaan. Ze derven het lichaam. Ze missen een uitwendige wereld om zich heen. Of liever, ook al is die er, zij ontwaren die niet. Ze hooren, ze zien, louter met het oor en het oog der ziel. Ze hebben met Gods engelen en Gods heiligen geen andere dan geestelijke gemeenschap, en zelfs hun gemeenschap met hun Heiland kan geen andere dan een geestelijke zijn. Ze zien den Middelaar in het Goddelijk schoon van zijn innerlijke heerlijkheid, niet in het verheerlijkt lichaam. Ook die aanschouwing zal hun eens toekomen, maar aanvankelijk is ze er nog niet. En daarom kennen ook de heiligen in het Vaderhuis de moeite des *wachten*. Met name van de bloedgetuigen lezen we, dat ze tot den Middelaar met groote stemme roepen: „Hoe lang, o, heilige en waarachtige Heerscher, oordeel en wrekt gij ons bloed niet?” (Openb. 6: 10), en hun werd gezegd, „dat ze nog een kleintje *tijd wachten*, of gelijk er letterlijk staat, *rusten* zouden, totdat het getal der martelaren vervuld zou zijn.”

Afgebroken zal die tijd des wachters eerst worden, als het einde daar is, en Jezus met zijn engelen naar deze aarde terugkeert. Niet, alsof die in Jezus ontslagen zijn, dat *wachten* bij jaren en eeuwen zouden tellen, want tijdsbepaling en tijdsrekening bestaat er in het Vaderhuis niet. Duizend jaren zijn er als één dag, en één dag is er als duizend jaren. Er kan in de eeuwigheid geen klok tikken. Maar al is er in het Vaderhuis niet de doodelijke vermoelenis van het doorworstelen der eeuwen in afwachting van wat te komen staat, toch is er wel het klaar besef, dat er iets komen moet, dat er nog niet is, en dat hun Heiland door zijn uitgaan ten gerichte hietoe den stoel zal geven. Is dit nu zoo te verstaan, dat zij, waar de Bruid op aarde bidt: „Kom, Heere Jezus!” ja

kom haastelijk", op hun wijs roepen zouden: „Ga, Heere Jezus, ja ga haastelijk!" We gelooven het niet. Immers ook zij verlangen naar het oogenblik der belofte: „Wij zullen hem zien gelijk hij is", en die belofte zal ook voor hen eerst als ze uit de dood opstaan, vervuld worden. Eerst dan zullen ze, zelve in het heerlijk lichaam wandelend, hun Heiland ook in uitwendige aanschouwing, in zijn verheerlijkt lichaam toejuichen.

Ook voor hen blijft het daarom een: „Kom, Heere Jezus, kom in die volle verschijning uwer heerlijkheid, en hergeef ons ook het lichamelijke gezichtsorgaan om u in uw lichamelijke luister te aanschouwen.

Maar al toefte dit nu reeds twintig eeuwen voor wie het eerst in Jezus ontsloepen, en voor de vaders des Ouden Verbonds nogmaals veertig eeuwen, duur van tijd wordt hierbij door hen niet doorworsteld.

In het eeuwigheidsbesef blijft het: Zie, ik kom haastelijk; en hoemerk ook de Bruid op aarde nu reeds geestelijk in dat eeuwigheidsbesef leeft, hoemerk ook zij het verstaan zal, dat er geen toeven is, maar dat Jezus haastelijk op de wolven wederkomt.

Haastelijk, want er wordt geen oogenblik verzuimd. Het proces der dingen, dat zich ontplooiert, ontplooiert zich met rusteloze snelheid. De weg van dit proces moge lang zijn, maar er wordt op voortgeschreden met een haaste die roept om het einde.

Ook is het niet zoo, dat Jezus, bij zijn terugkeer naar deze aarde, zijn verlossing in het Vaderhuis verlaat, om eerst na afloop van de laatste worsteling en van het gericht, tot hen weder te keeren.

Al is het ons toch niet gegeven, in klare voorstelling het verloop en den afloop der laatste dingen voor ons te trekken, zooveel toont dan de Openbaring van Joannes toch, dat de gezaligden in het Vaderhuis niet van den Middelaar scheiden.

Het Lam werd door Joannes gezien, staande op den berg Sion en met hem de 144.000 met den naam zijns Vaders op hun voorhoofden. Ons wordt gemeld van een begin van doodoverleving, die genoemd wordt de eerste opstanding; en voor en in het gericht hooren we van gerichtstoelen die gezet worden voor de heiligen. En wel wordt hierbij gevoegd dat deze eerstelingen met name uit de martelaren zijn, zonder dat we iets naders omtrent de overigen vernemen; maar geen oogenblik ontvangt ge toch den indruk, dat uw Heiland zich van de gezaligden in den hemel afscheidt. Veeleer wijst alles er op, dat de gemeenschap met den Heiland blijft, en dat zij, die in Jezus ontsloepen zijn, van stonde aan in zijn heerlijkheid deelen.

Iets wat te opmerkelijker is, omdat Pathmos duidelijk toont, dat er aan het Teeken van den Zoon des menschen geweldige gebeurtenissen zullen voorafgaan; gebeurtenissen door een Goddelijke pauze afgebroken, eer het einde komt; en dat in die pauze de gezaligden met hun Heiland zijn.

Dat is averechts verstaan door wie de „duizend jaar" van die pauze naar menschele tijdsrekening verstaan, en van een herstel van Davids troon in het aardsche Sion droomden. Alle cijfers in de Openbaring zijn zinneloos, en ook de „duizend jaar" beduiden niets anders dan een in zichzelf afgesloten periode. Maar de pauze is er dan toch, en in die pauze is Jezus niet van de zijnen gescheiden, maar met de zijnen verenigd.

De Bruid die roept: „Kom, Heere Jezus", is dan ook niet enkel de kerk op aarde, wat geen zin zou hebben, daar rusteloos de geloovigen door den dood ten hemel ingaan, en vooral na de laatste groote vervolging, de nog overblijvende geloovigen op aarde slechts een zeer klein kuddeke zullen zijn. Neen, de Bruid van Christus is heel de kerk, die op dat oogenblik stellig voor negen en negentig honderdsten reeds in het Vaderhuis zal zijn, en slechts voor één klein honderdste nog op aarde zal vertoeven.

Het „Kom, Heere Jezus", is daarom het gebod van heel de kerk, van de machtige, reeds triomferende kerk in den hemel, en dan ook van de kleine, haast verdwijnende kerk, die nog op aarde zal zijn.

Heel die kerk nu zal, tot op het Teeken van den Zoon des menschen, wel geestelijk, maar nog geen volle, ook uitwendige gemeenschap met haar Heiland gehad hebben; en het is het heimwee, het zielsverlangen naar den dag van Jezus glorie, die de Bruid het: „Kom, Heere Jezus" op de lippen legt.

Nu zullen bij de vervulling van die zielsverlangen overgangen plaats grijpen; overgangen, die wij niet cruuselijk onderzoeken zullen, en waarop we vooral onze aardsche tijdsrekenkundige voorstellingen niet zullen toepassen. Maar overgangen dan toch. Eerst een worsteling zoo fel en heftig als er nog nimmer plaats heeft. Dan een Goddelijke pauze als tot verademing, dan een binden van Satan. En dan eindelijk Satans laatste machteloos woede, en zoo het ingaan van den eindtroof.

En dat alles zullen niet alleen de geloovigen die nog op aarde zijn, medemaken, maar ook de engelen Gods, die met Christus strijden, en de gezaligden die reeds tot het Vaderhuis zijn ingegaan.

Alles één levendige eenheid, zeer zeker door conditie en staat onderscheiden, maar toch niet gescheiden, wat de eindcatastrophe zelve aanbelangt.

Slechts één trek valt hierbij in het gezicht van Pathmos niet te miskennen. Er zullen eerstelingen zijn (14 : 4).

Er is gelijkheid, in zooverre allen het eeuwige leven ontvangen, maar geen gelijkheid in graad van hemelsche eere. Zij, die om Jezus wil verlaten hebben vrouw en kinderen en akkers en goederen, zullen in het eeuwige leven daarvoor hun loon ontvangen. En vooral de martelaren die het Lam volgden, waar het ook heen ging, deze zijn gekochten uit de menschen, in hun mond is geen bedrog gevonden, en ze zijn gekocht tot eerstelingen Gode en het Lam. Uw Vader, die in de hemelen is, zou sprak Jezus reeds in de Bergrede, zal wat door u in het verborgene geworsteld en geboden wordt, u in het openbaar vergelden.

De worsteling van de geestelijke energie in het geloof en in de liefde, slijt de diamant der ziel tot een hooger glans, die in den hemel niet wordt gedooft, maar te heerlijk zal uitblinken. Een prikkel tot volkomen toewijding aan de zaak des Heeren, dien we niet door een ijdel droom van gelijkheid mogen afstoppen.

Gelijk ge op aarde de verschillen in geloof en liefde als voor oogen ziet, zoo ook zal er een straalkreuk van heerlijkheid in de gewesten der zaligheid wezen. En het: „Kom, Heere Jezus, ja, kom haastelijk", wordt door die eerstelingen den anderen voorgedragen. Geen doodscie eentonigheid, maar rijke veelvormigheid

ook in het eeuwige leven. Niet één toon, maar een veelheid van tonen, en die allen in hemelsch schoon accoord.

Maar met het „Teeken van den Zoon des menschen" wordt dan toch aller voorloopige toestand afgebroken, voltrekt niet enkel voor hen die nog op aarde zullen zijn, maar evenzoo voor wie reeds de genietingen van het Vaderhuis smaakt.

Ook voor hen komt dan de doorbreking, ook voor hen de verhooring hunner laatste bede. De laatste worsteling, de opstanding, de dag des grooten gericht; en dan, maar ook dan eerst, het ingaan in het rijk van eeuwige glorie.

Amsterdam, 26 October 1900.

Overdracht van het Rectoraat.

Laatsteleden Zaterdag had in den Werkenden Stand te Amsterdam de overdracht van het Rectoraat aan Prof. Dr. Woltjer plaats.

De Rector, Prof. Mr. Fabius, deed deze overdracht voorafgaan door het houden van een redevoering over: *Schuld en straf*, waarvan dit verslag werd gegeven:

Spreker begon met in eene inleiding te wijzen op de noodzakelijkheid van naar beginselen te vragen; bepaaldelijk is dit thans noodig op het gebied van het strafrecht, waar een richting zoekt binnen te dringen, die alle schuld loochent, en het begrip van straf doet verloren gaan; waarom hij spreken wilde over *Schuld en Straf*.

Van schuld wil men niet weten. Met blijdschap werd begroot de crimineelanthropologische school, die de oorzaak van het misdrijf zoekt in het organisme. Ook de sociologische richting loochent schuld, daar zij in de omgeving de bron zoekt van het kwaad.

Begrijpelijk is bij dit niet willen weten van schuld dat het determinisme zeer verbreid is. Spreker ontleedde de pogingen, gedaan om determinisme en schuld te versoenen, waarvan hij de onhoudbaarheid in het licht stelde.

Voorts wees hij er op, dat men het rekenen met schuld ook pogt te bestrijden door te stellen alsof zij, die het schuldbegrip willen behouden, bedoelen in de straf zwaai en alleen de subjectieve schuld wil te drukken. Of wel door het rekenen met schuld als *farisaïsme* af te schilderen.

Wijl het begrip van schuld moet vallen, wordt ook de toerekeningsvatbaarheid geloofchend. Spreker wees daarbij er op, hoe dikwijls, als schijnbaar dit begrip wordt bewaard, inderdaad aan dezen term geheel andere beteekenis gegeven wordt.

Eveneens wordt het begrip van verantwoordelijkheid uit het strafrecht weggedrongen, hetzij men haar ontkent, of althans daarmee niet rekenen wil. Besproken werden de begrippen van verantwoordelijkheid voor het zijn; objectieve en maatschappelijke verantwoordelijkheid, die men in plaats wil stellen van de zedelijke verantwoordelijkheid voor de daad.

Het meest radicale middel om de schuld te loochenen, is de ontkenning van het kwaad. Spreker wees met name er op, hoe dit is gedaan door Lombroso in *Le Crime* en door Albrecht op het crimineelanthropologisch Congres te Rome. Zij komen zelfs tot verheerlijking van de boosheid, op de meest oppervlakkige wijze.

Wijl men van schuld niet weten wil, wordt het begrip der vergelding op verschillende wijze bestreden en moet ook het begrip van straf vervallen, als een wegens toerekenbaar kwaad verdiend en opgelegd leed.

Spreker ging na, hoe het begrip van straf reeds lang ontbrekt; wordt gemist in de theorie van Von Feuerbach, van Van Grollman, van Welcker, van Schulze, van Martini, van Hegel; ook in de verbeteringstheorie. En zoo eveneens in de heden ten dage zoo verbreide theorie van bescherming van de maatschappij.

Spreker deed uitkomen, hoe ook door de voorstanders van die beschouwing meer en meer erkend wordt dat de maatregelen tot dat doel geen straf zijn.

Voor die maatregelen wordt dan ook door de meesten in plaats van in schuld, in gevaarlijkheid de basis gezocht. En daarbij valsche lijf voorgesteld, alsof de tegenstanders alleen met het misdrijf zouden rekenen en niet met den mensch.

Spreker ging na de consequentien, waartoe komen moet, wie eigenlijk straf niet om de gepleegde daad, maar om de gevaarlijkheid, en dat dit moet leiden tot geheele onverwerping van het strafrecht.

Ook van recht is in deze theorie eigenlijk geen sprake meer. Het belang van staat of maatschappij wordt de eenige grond van de straf, wat inderdaad staatsabsolutisme is.

De strafrechtwetenschap wordt op deze wijze deel der sociologie. Ja, de gansche rechtswetenschap gaat te loor met de beschouwing van den mensch bloot als lid der maatschappij.

Spreker eindigde met de verklaring, dat de hedendaagsche criminalistische beschouwingen in hoofdzak reeds verkondigd zijn in het eind der vorige eeuw, en niet veel anders zijn dan vereeniging van twee of meer relatieve theoriën.

Spreker eindigde met er op te wijzen, hoe de ontkenning van schuld zich aanstonds nu den val in het Paradijs geopenbaard heeft; dat juist de Gereformeerde het best in staat is de criminaliteit te begrijpen door eenzijdig zeer degelijk met den invloed van vleesch, en bloed, en wereld te rekenen, maar daarnaast de schuld ten volle te handhaven. Ja, te leeren, dat de mensch, wel verre van de omgeving te mogen aanklagen, zelf de schuld der omgeving draagt, wijl het schepsel niet gewillig, maar om zijne wilde der ijdelheid onderworpen is.

Een strafrecht zonder schuld bedreigt het leven in het heiligste. Het verhardt den mensch tegenover zijn God, gelijk het strafrecht, op schuld gebouwd, een prediking is, die heenwijst op het recht des Heeren, wiens toorn tegen de zonde zoo groot is, dat Hij die, eer Hij ze ontfermt, liet blijven, aan zijnen lieven Zoon Jezus Christus met den bitteren en smadelijken dood des kruises gestraft heeft.

Opdat een tegelijk, die in Hem geloof, niet verdere, maar het eeuwige leven hebbe.

Na de mededeeling der fata droeg spreker de rectorale waardigheid aan zijn opvolger Prof. Woltjer over.

Het onderwerp kon moeielijk actueeler zijn. Het sloot zich aan bij de debatten in de Tweede Kamer over de jongste juridische wetontwerpen, en wees met aangrijpenden ernst op den ommekeer, dien we almeer in geheel het strafrecht tegemoet gaan.

Rijk was daarbij het overzicht van de velerlei theoriën, die waren uitgedacht, om het begrip van schuld en straf met de naturalistisch-deterministische overtuigingen, die vooral met de *Evolutie*-theorie opkwamen, te vereenigen, en niet minder rijk de aanwijzing, hoe, toen dit bleek ondoenlijk te zijn, in wilde koudheid alle zedelijke verantwoordelijkheid van den misdadiger geloofchend werd. Nu eens scherp, dan aangrijpend-ernstig, en dan weer op satirieke wijze werd de onzinnigheid van heel dit pogen aan de kaak gesteld. En eindelijk in een roerend slot de kloekke uitspraak van Gods Woord hiertegenover geplaatst, als alleen geschikt om het menschelelijk besef te bevredigen.

Reeds deze uiteenzetting en critiek nam, bij snel lezen, twee en een half uur in beslag, zoodat er niet aan gedacht kon worden, om nu ook uit de Gereformeerde beginselen de door ons te belijden theorie van het strafrecht thetisch hiertegenover te stellen. Dat houden we dus nog te goed.

Want metterdaad, juist op het gebied van het strafrecht, is voor de uitwerking der Gereformeerde beginselen een schoone en ernstige taak weggelegd.

Met name toch op dit terrein hebben we oude rechten. Zij slechts herinnerd aan „Den gepredestineerden diel", om op eenmaal in te doen zien, hoe deze zelfde strijd hier te lande reeds vóór drie eeuwen gestreden is.

En dat kon niet anders. Onze belijdsen toch van de vastheid van het Raadsbesluit, niet alleen voor de goede, maar ook voor de booze daden, is, zij het ook op averechtsche wijze, tegenover het Arminianisme van voorheen, door het Determinisme onzer dagen in het gelijk gesteld.

Het verschil echter tusschen Praedestinatie en Determinisme schuilt juist daarin, dat onze vaders naast de Praedestinatie het zedelijk leven onaangetast lieten, terwijl het Determinisme der nieuwere wijsbegeerte dat juist teniet doet.

Van tweeën één dan ook. Men zal óf tot de Gereformeerde Dogmatiek en Ethiek moeten terugkeeren, óf wel alle toerekenbaarheid loochenen moeten.

Minder dan ooit kan in onze dagen de valsche leer van den vrijen Arminiaanschen wil zich staande houden.

De Ongevalwet.

De Ongevalwet, op wier afkondiging in het Staatsblad men over eenige maanden hoopt mag hebben, is ook voor onze kerken van beteekenis.

Tot dusver hebben ook de diaconieën onder de gevolgen van de bedrijfsongevallen niet zelden zwaar geleden.

Al moet toch dankbaar erkend, dat de groote industrie allengs gewoon was, voor de slachtoffers van zulke ongevallen, en voor hun nagelaten betrekkingen, op kleiner of ruimer schaal te zorgen, zoo was het niet met het heiliger van onze kleine werkgevers.

Niet, alsof er in de groote industrie meer hart spreekt, en alsof de kleine werkgevers zich door onbarmhartigheid kenmerkten.

Bij beide waren de mannen zonder hart en met hart dooreengemengd.

Maar dit was het verschil, dat de groote werkgevers een veel breder organisatie voor hun bedrijf hadden, en beschikten over veel groter kapitaal. Dit maakte, dat zich de ongevallen over grooter aantal werklieden verdeelden; dat zij op die wijze een soort verzekering in eigen bezem konden tot stand brengen; en dat het voor-schot aan geld, dat hiertoe meermalen vereischt werd, voor hen minder bezwaar opleverde.

De kleine werkgevers daarentegen hadden slechts een enkel maal met ernstige ongevallen te kampen, doch werden, als zulk een ongeval voorkwam, zoo te effectief helpen wilden, dan ook veel dieper in de beurs aange-tast, dan de groote, en misten de mogelijkheid om in zulk geval deze posten over vele jaren om te slaan.

Wie werkte met 5 werklieden, en er dan even komen kon, werd, wilde hij bij een ernstig ongeval afdoende hulpe bieden, feitelijk gedwongen 6 werklieden sweekte te betalen, terwijl hij slechts van 5 man dienst had. En dat juist kon zoo kleine zaak niet lijden.

En nu is het wel waar, dat premiebetaling bij een verzekeringmaatschappij ook den kleinen werkgever helpen kon, zoodat hij, met voor elk zijner 5 werklieden ongeveer f 10,— sjaars premie te betalen, dat gevaar van zijn bedrijf kon afwenden; maar men vergeet niet, dat zelfs f 50 sjaars aan premie op menige kleine zaak, die nauwelijks het hoofd boven water kan houden, reeds zwaar drukt; en men bedenke vooral, hoelang, uit verkeerd begrip van Gods Raadsbesluit, juist in onze kringen tegen de deelneming aan het verzekeringsbedrijf bedenking bestond.

Eerst nu deze bedenkingen geweken zijn, en de zegen van het vereenigingswezen ook onder ons meer algemeen erkend wordt, had dit kunnen beteren. Doch dan bleef nog altoos het bezwaar bestaan, dat men zelf in zoo kleine zaak f 50 meer uitgaaf, terwijl men concurreeren moest met een anderen kleinen werkgever, die dit geld in zijn zak hield.

Doch hieraan juist zal nu een einde komen. De wet zal thans elken werkgever, groot of klein, tot het verzekeren van al zijn werkvolk tegen ongevallen verplichten. Zoo komen de uitgaven voor allen gelijk te staan en levert de concurrentie geen bedenking meer op.

Komt er dus voortaan onder de werklieden, die tot onze kerken behooren, een ernstig ongeval voor, dan zal de getroffene tot aan zijn dood toe verzorgd zijn, en goed verzorgd zijn, zoo hij er het leven afbrengt. En komt hij om, dan zullen zijn weduwe, zijn

kinderen, en zelfs zijn moeder, zoo hij haar broodwinner was, althans een levensbestaan hebben.

Dit nu is voor onze Diaconieën een rechtmatige verlichting.

Het was onrecht, zoo dikwijls de ongevallen der industrie de lasten der Diaconieën kwamen verzwaren.

Gevolgen van dien aard moet het bedrijf, en moet niet de Diaconie voor haar rekening nemen.

De vraag is nu slechts, of ook die andere verlichting zal komen, die in uitzicht is gesteld door de zoo vurig begeerde Pensioen-regeling voor invalide en oude werklieden, straks door weduwen- en weezenpensioen gevolgd.

Ook die last moet van onze Diaconie worden afgeschoven. Hij hoort bij de Diaconie niet.

Iemand te gebruiken zoolang zijn kracht arbeid kan afleveren, en, als hij op is, hem aan de Diaconie te endosseeren, is onrecht.

Dit mag niet. Het is daarom van het hoogste belang, dat zoo spoedig mogelijk ook die andere regeling tot stand komt.

Dan zullen onze Diaconieën eerst vrij adem kunnen halen, en, mits ze zich dan niet weer verliepen in de oude stichting-liefhebberij, die al hun middelen uitput, zullen de middelen beschikbaar blijven, om te doen wat eigenlijk de hooge taak der Diaconieën is, om namelijk verarming onder de broederen te voorkomen, en zich op allerlei gebied als orgaan der dienende liefde in naam van den Christus Consolator aan te bieden.

Zoover zijn we nog niet. Maar mits we volhouden, zal het ook daartoe komen.

Nederlandsche usantie.

Al bleek ons, hoe de Vrije Universiteit, bij het nemen van zekere gewraakte besluiten, niet anders handelen kon, dan ze deed, omdat het Reglement, waaronder ze leeft, geen andere besluiten toeliet, — toch blijft de vraag open, waarom men dan zoodanig Reglement vaststelde.

Had dan de Vrije Universiteit, zoo laat zich vragen, het niet anders in haar Reglement kunnen schrijven, en blijft ze ook zoo niet voor den inhoud van haar Reglement verantwoordelijk?

Om nu ook deze vraag naar billijkheid te beoordeelen, dient gelet op het verschil tusschen de Nederlandsche en de Deutsche usantie te deelen opzichte.

De academische inrichting is in Duitschland zoo heel anders dan bij ons.

Onder ons is het regel, schier vaste regel, dat een student aan eenzelfde Universiteit afstudeert; in Duitschland daarentegen bestond van oudsher de gewoonte, dat eenzelfde student, in den loop van zijn academische jaren, meerdere Universiteiten bezocht.

Bij ons is het academisch jaar één geheel, in Duitschland is de cursus meest halfjaar. Men noemt dit een *semester*, en niet zelden komt het voor, dat een student aan eene of andere Universiteit slechts één *semester* vertoelt.

De idee hiervan is, dat een student in de gelegenheid moet zijn, om in den loop zijner studiejaren achtereenvolgens de colleges van de beroemdste mannen van zijn vak te volgen.

Bij ons maakt het nauwelijks verschil, wie er doceert. Het aantal studenten blijft zich meest gelijk. En zelfs toen Cobet te Leiden doceerde, kwam het den literatoren te Groningen of te Utrecht niet in de gedachten op, eens een jaar naar Leiden te gaan. Men mocht, Leiden bezoeken, eens enkele colleges van Cobet gaan bijwonen; maar zich laten inschrijven, en een cursus volgen, deed zoo goed als niemand die elders studeerde.

In Duitschland daarentegen is dat heel anders. Zoo aan eenige Universiteit een bijzonder beroemd man doceert, is men bijna zeker, dat alle studenten in zijn vak minstens een semester zich vestigen aan de Universiteit, waar hij geplaatst is, en zijn lessen volgen.

Uit de biografiën van bijna alle groote geleerden in Duitschland, kan men dan ook zien, hoe zij hun studiejaren over een reeks van Universiteiten verdeeld hebben. Alleen de armsten, die uit de beursen van één bepaalde Universiteit studeeren, moeten zich deze weelde onttrekken. En evenzoo wordt er geen gebruik van gemaakt door die onwetenschappelijke studenten, welke het meer te doen is om de wilde weiden van het studentenleven, dan om de studie. Zij trekken heen, waar het studentenleven het grappigst is, en blijven daar.

Maar rekent men uitsluitend met jonge mannen als onze studenten uit Kampen, d. i. met dezulken wien het om de wetenschap in ernstige opvatting te doen is, dan geldt het bij onze oostelijke naburen als regel, dat men van Universiteit naar Universiteit trekt.

Deze omstandigheid nu is, gelijk niet anders kon, van overwegenden invloed geweest op de regeling der examina, en op die examina zelve.

Op de examina zelve, in zooverre de examina in Duitschland veel minder dan ten onzent examina in verband met het gegeven college zijn. Bij ons is dit bijna overal regel, in Duitschland kan dit niet, evenal als het zich ten onzent denken laat bij de examina voor de classis.

Maar van veel groter invloed nog was deze omstandigheid op de regeling van de examina. Waar men gedurig te doen had met studenten, die hun studietijd, geheel of gedeeltelijk, elders hadden doorgebracht, was het volstrekt onmogelijk den cisch te stellen, dan, om toegelaten te worden tot een tweede examen, het diploma van het

voorafgaand examen aan dezelfde Universiteit moest worden overgelegd.

Men kon te Heidelberg niet zeggen: „Ik laat u niet tot uw candidaats toe, of ge moet ook te Heidelberg uw propaedeutisch hebben afgelegd". Noch ook: „Ik laat u niet tot uw doctoraal toe, of ge moet te Heidelberg uw candidaats hebben gedaan". Dan toch zou men gedwongen hebben tot een afstudeeren aan de Universiteit te Heidelberg, en zou het niet geoorloofd, noch mogelijk zijn geweest, half te Heidelberg, en half b. v. te Berlijn te studeeren.

Zou men nu zeggen: „Ik laat u tot geen hooger examen toe, of ge moet een diploma overleggen, dat ge het voorafgaand examen elders hebt afgelegd"? Ook dit ging niet. Men wist toch zeer goed, dat er onder de Deutsche Universiteiten enkelen waren, die hun diploma's schier te geef uittrokken, zonder dat aan deze diploma's ook maar eenige wetenschappelijke waarde kon worden toegekend. Een algemeene regeling daarvan, gelijk in onze wet op het Hooger Onderwijs, bestond niet. Door een diploma van voorafgaand examen elders te eischen, zou men alzo genoodzaakt zijn geworden, om of ook de diploma's van deze niets-bedeutende Universiteiten te erkennen, of wel om te sorteren en een keus te doen, en te zeggen: Van die Universiteit wel, en van die Universiteit niet; wat niet ging.

De toestand zelf bracht dus met zich, dat in Duitschland de toegang tot elk examen zoo goed als geheel vrij moest blijven, en dat elke Universiteit door haar eindexamen zelf zich overtuigen moest, of de vereischte wetenschappelijke ontwikkeling aanwezig was.

De zucht om vooral veel studenten te trekken, werkte dit in de hand. De Universiteiten waren elanders concurrenten. Men moest het alzo aan de studenten, die een tijdlang kwamen studeeren, zoo gemakke-lijk mogelijk maken. En overal, waar veel studenten nitsluitend kwamen om één bepaald hoogleeraar te hooren, moest men de examens zooveel mogelijk inkrimpen, en aan de studenten de gelegenheid bieden, om zich te laten exameneeren in die bepaalde vakken, voor wier bestudeering ze waren overgekomen.

Wie dit niet in het oog houdt, zou van het wetenschappelijk karakter der Deutsche Universiteiten, dat zeer hoog staat, bij het lage van den eisch dien ze stellen, al een zeer sonderlingen indruk van laag standpunt krijgen.

Hier komt nog bij, dat men aan Deutsche Universiteiten van oudsher gewoon is, vele studenten uit den vreemde te ontvangen, thans vooral uit Rusland en Amerika. Op zulke vreemde studenten nu zijn de professoren in Duitschland altoos bijzonder gesteld geweest, omdat ze in deze vreemde studenten het gereede middel zagen, om den roem van hun geleerdheid ook in het buitenland te verbreiden. Iets wat er toe heeft medegewerkt, om vooral ten opzichte van deze studenten zoo inschikkelijk en voorkomend mogelijk te zijn. In Luik voor de natuurkundige vakken, in Zwitserland voor de medicijnen, en in Amerika voor de tandheelkunde, ziet men geheel hetzelfde. Schrijver dezes liet zelf een zijner zoons te Ann Arbor in Amerika, Michigan, studeeren, en hoewel deze hier te lande slechts drie klassen van het Zettensch gymnasium ten volle had afgevolgen, en er sinds vijf jaren verloopen waren, waarin hij aan de klassieke studien niets hoegenaamd meer gedaan had, werd hij toch voetstoots tot het volgen der colleges toegelaten.

Hier te lande daarentegen is dat alles heel anders.

Men studeert in den regel aan eenzelfde Academie af. Wie Nederland is, kan niet worden toegelaten, of hij moet eind-examen aan het Gymnasium, of Staats-examen gedaan hebben. Doctoraal kan men niet doen, of het candidaats-examen moet voorafgegaan zijn.

Alleen ten opzichte van vreemdelingen maakt de wet op het Hooger Onderwijs in Art. 85bis eenige uitzonderingen; uitzonderingen, die ten bate der Zuid-Afrikaansche studenten onlangs aanmerkelijk verruimd zijn.

Voor Nederlanders daarentegen bestaat in Nederland geen enkele faciliteit. De juridische studenten der Vrije Universiteit, die advocaat wenschen te worden, moeten alle examens aan een Overheids-universiteit afleggen; en er is geen sprake van, dat ze met vertoon van een diploma der Vrije Universiteit of van de School te Kampen, zouden kunnen volstaan.

Zij die, van Kampen herkomstig, aan een onzer Overheidscholen gepromoveerd zijn, hebben zich dan ook zonder bedenking aan dien regel onderworpen, en alle examens aan die openbare Hoogeschool afgelegd.

Sterk kwam dat vooral vroeger uit bij de studenten van het Athenaeum te Amsterdam. Wie te Leiden wilde promoveeren, moest te Leiden, al studeerde hij te Amsterdam, eerst zijn propaedeutisch, dan zijn candidaats, en ten slotte zijn doctoraal doen.

Studiejaren werden niet getuicht. Waar men zijn kundigheden had opgedaan, deed er niet toe. Maar van de op elkaar volgende examens kreeg niemand ontslag.

Is het dan zoo onnatuurlijk, dat de Vrije Universiteit in Nederland, ten opzichte van Nederlanders, dienzelfde regel gevolgd is, en gevoelt men niet, hoe juist een bijzondere omstandigheid hier nog bijzonderlijk toe noodzaakte?

Ze was deze.

Toen de Vrije Universiteit was opgericht, kwam er herhaaldelijk verzoek in, om toegelaten te worden tot de promotie in de Theologie van dezulken, die vroeger elders, met name aan de Theologische faculteit der Rijksacademiën, gestudeerd hadden.

Men stond dus voor de vraag, of men

de can-
diplom-
laten g-
Kon-
de Vrij-
te anty-
ren alh-
kon af-
zoek, t-
elders,
blijven
student-
sprake,
candida-
Cura-
leen st-
alleen r-
van a-
door he-
name g-
teit, t-
geven i-
in de v-
van he-
Vrije-
faculteit
Van he-
Natu-
of Cura-
zullen.
Dat e-
seffen, t-
bij elke
hielop i-
Toch
andere
trouwen
nog alt-
overtoll-
Tham-
ratoren
reglemen-
niet die
reden d-
lingen a-
dan die
de Theo-
van het
kon besl-

Van d-
getield:
Deichert
Duitsche
dezelfde
de Ver-
lingen z-
Kofhaus-
uitnem-

In De
Gereform-
Ds. Jac. J-

als dan
loof en
doen, zoo
Met dese
sulent van
Nedl. Da-
spreekt. W-
zouden w-
de Ned. i-
ofschoon f-
en de Bel-
den wij w-
te doen,
blijkt en
ook vele
formeerde
Herv. Ke-
golaan le-
den kerke-
elkander
gedaan v-
kerk bij t-
op Gods
iets aan g-
onrecht n-
Ziet! dan
zulke prak-
ergeren a-
men dat o-
handten t-
eigenlijk d-
reering en
Immers,
toestand o-
Synodale e-
episcopalen
hand en t-
kringen. E-
ook oorde-
ting en o-
het kan n-
richting o-
het recht
onrecht is
vaster aan
gekleuister-
1852 oorde-
weer goed
dien tijd v-
stendig. I-
Daar komt
ware als v-
kerkerd. w-
Regl. niet i-
predikanten
Kerk op z-
lig afwijke-
het eerste
dag toe, b-
het beger-
tweede on-
eerste, om-
een beroep
doordat d-
niet meer
over dien b-
niet dat he-
wil de gev-
worlt ver-
Modernen i-
op zijn be-
de meerder-
heid te krij-
dan desnoo-
in de mee-
daar hangt
is o. Ortho-
varen deze
Jij vraag
herstel van
gering, dat
de wet van
2) Vrijstel